

BREVIARIS

Micromégas
Una història filosòfica

Voltaire

PUV

BREVIARIS

XV

Micromégas

Una història filosòfica

Voltaire

Traducció, introducció i notes
de Martí Domínguez

PUV

Títol original: *Micromégas* (1752)
© de la traducció: Martí Domínguez
© d'aquesta edició: Universitat de València
Gener 2008
Publicacions de la Universitat de València
Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Disseny de la col·lecció: Enric Solbes
Maquetació: Celso Hernández de la Figuera

ISBN: 978-84-370-6729-2
Dipòsit legal: V-679-2008

Impressió: Guada Impressors, S.L.

ÍNDEX

Introducció

7

Micromégas. Una història filosòfica

27

Introducció

Cal ser filòsof i no semblar-ho

En l'edició de 1754, l'*Enciclopèdia* defineix el conte com «una narració fabulosa, en prosa o en vers, el mèrit principal del qual consisteix en la varietat i la veritat de les escenes, la finesa i la gràcia, la vivacitat i la conveniència de l'estil, el contrast picant dels esdeveniments. El seu objectiu és menys d'instruir que de divertir». La definició és útil potser per als contes de Dufresny, de Crébillon fill, de Duclos o, fins i tot, de Marmontel, però sembla insuficient per a definir els contes de Voltaire o de Diderot. Condorcet, en la *Vie de Voltaire* (1789), afina més en el moment de parlar d'aquestes narracions:

Cal un talent estrany, aquell de saber expressar amb un acudit, o amb un traç de la imaginació o amb els mateixos elements novel·lescs, els resultats d'una filosofia profunda sense cessar de ser natural, i picant sense deixar de ser vertadera... Cal ser filòsof, i no semblar-ho.

Sens dubte, Voltaire en els seus contes ho aconsegueix, això de ser filòsof i no semblar-ho. En realitat, per a ell els contes eren divertiments, petits entreteniments que redactava per a relaxar-se i entretenir-se, mentre preparava obres erudites, d'història o de filosofia, de feixuga elaboració i de llarga documentació. Com bona part de la producció volteriana, des dels versos fins a la correspondència, aquests contes naixen en els entreactes, en una estona lliure on la ment del filòsof, en plena producció científica, deriva cap al diletantisme i el goig de la creació sense barreres de caire academicista. És el Voltaire més fresc, malèvol i espontani. L'autor mateix no parlaria de *contes* fins a l'any 1771; per a ell eren petites narracions «que animaven la filosofia», quan no una «collonada» sense més interès («une coïonnerie»).

En especial, tenia una particular estima per la paròdia del conte oriental (*Le Crocheteur borgne*, *Lettre d'un Turc*, *Le Monde comme il va*, *Histoire d'un bon bramin*, *La Princesse de Babylone...*), però també imitava el gènere epistolar de Richardson (*Lettres d'Amabed*), o fins i tot el contingut moral de Marmontel (*Jeannot et Colin*). El mateix *Candide* va nèixer com una mena de relat picaresc a la moda de Le Sage, fins assolir un volum que el separa una mica de

la resta de narracions, i esdevenir, en paraules de l'autor, una mena de petita novel·la. Aquest relat va constituir l'èxit literari més gran de Voltaire, i tot i figurar de seguida entre els llibres prohibits a París i Ginebra, al mes de la seua edició ja n'havia venut 6.000 exemplars. Tot amb tot, per a Voltaire aquests relats no constituïen ni molt menys la part substancial de la seua obra, i estaria astorat d'haver passat a la posteritat com l'autor de *Candide*, i que aquesta *coïonnerie* fóra son *chef-d'oeuvre*.

El conte filosòfic científic

D'alguna manera, el contingut científic de *Micromégas* constitueix una excepció entre els vint-i-sis contes de Voltaire. Com assenyala Ira O. Wade, en el seu bell estudi *Voltaire's Micromégas. A study in the fusion of science, myth, and art*, Voltaire va començar a escriure'l al seu retorn de l'exili de Londres, vora l'any 1735, amb un títol que sembla propi d'Italo Calvino: *Voyage du Baron de Gagan*. Després d'una llarga temporada en la capital britànica, a la tornada a París va descobrir amb sorpresa que els versos ja no estaven gaire a la moda i que el que aleshores animava els salons era elucubrar sobre te-

mes científics i filosòfics. En una carta a Cideville, li diu amb una certa estupefacció: «Tout le monde commence à faire le géomètre et le physicien». En les *Cartes philosophiques o anglaises*, Voltaire popularitza per primera vegada el nom de Newton a França, de qui diu que és «le notre Christophe Colomb. Il nous a menés dans un nouveau monde». Més endavant, amb l'ajuda de la matemàtica i amant Madame du Châtelet, Voltaire enllestiria el seu gran homenatge al científic anglès en els *Elements de la philosophie de Newton*, amb el subtítol «Mis à la portée de tout le monde» (a l'abast de tothom).

Amb això queda palès l'interès real de Voltaire per la ciència i «la moda científica». No obstant això, a Cideville encara li confessaria: «Je ne veux point payer de tribut à la mode; je veux passer d'une expérience de physique à un opéra ou à une comédie». Voltaire és un home de lletres que s'interessa per la ciència però que no vol metamorfosejar-se en científic. I com diu Wade, «amb la seua actitud humanística, va percebre la necessitat d'integrar la ciència i la filosofia amb les lletres». És a dir, el tarannà humanístic que el caracteritzaria tota la vida: tot el món del pensament li interessava, i totes les idees eren bones per a articular i donar forma a les seues creacions literàries.

I, en efecte, en *Micromégas* descobrim aquesta simbiosi de l'univers literari, filosòfic i científic. Però també hi ha una sàtira personal, quasi *ad hominem*, quelcom que sovint esperonava molts d'aquests diletantismes. Si *Candide* posa en solfa tota la metafísica leibniziana (i molt especialment el dicteri «Tot és per a bé»), si la *Histoire du docteur Akakia* serveix per a fuetejar el matemàtic i antic amic Maupertuis, o *Les colimançons du révérend père L'Escarbotier* per riure's de l'abat Pluche, en *Micromégas* la víctima de les jocositats i malifetes volterianes és Bernard de Fontenelle, el secretari de l'Acadèmia Francesa. L'autor dels *Entretiens sur la pluralité des mondes*, un entretingut llibre de divulgació de la física copernicana, havia estat un dels causants d'aquell canvi de gust que tant havia sobtat el Voltaire anglès. Amb els seus treballs divulgatius, Fontenelle havia popularitzat la ciència, amb paraules pomposes i barroques, i animat perquè comtesses, baroneses i marqueses s'interessaren per l'astronomia i per la possibilitat, no gens desgavellada, de vida en els altres planetes.

Vet ací un fragment dels *Entretiens*, en la traducció espanyola de Miguel Romero Martínez, que féu l'editorial valenciana Prometeo, dirigida per Blasco Ibáñez:

Al día siguiente por la mañana, en cuanto la Marquesa estuvo visible, envié a preguntar por ella y a saber si había podido dormir a pesar del movimiento giratorio. Me mandó decir en seguida que estaba ya perfectamente acostumbrada al ir y venir de la Tierra, y que había pasado la noche con tanta tranquilidad como si hubiera sido el propio Copérnico. [...] Así, la Marquesa y yo nos encontramos solos al llegar la noche. Fuimos al parque, y la conversación giró muy pronto sobre nuestros sistemas. Los había comprendido tan bien, que rehusó hablar de ellos nuevamente y quiso que departiésemos sobre algo nuevo:

—Y bien —le dije—, puesto que el Sol, que está ahora inmóvil, ha cesado de ser planeta, y la Tierra, que gira en torno suyo, ha comenzado a ser tal, ya no os causará gran sorpresa si me oís decir que la Luna es una Tierra como la nuestra y que aparentemente está habitada.

Voltaire carrega contra Fontenelle, no per popularitzar la ciència, sinó per fer-ho contra la poesia. Al seu parer, cal conrear els dos camps alhora: «Aucun art, aucune science ne doit être de mode. Il faut qu'ils se tiennent tous par la main; il faut qu'on les cultive en tout temps», escriu a Cideville. Fontenelle a més era carte-

sià (mai no acceptà la gravitació newtoniana), i Voltaire entusiasta del nou Cristòfor Colom. I, finalment, Fontenelle havia estat partidari de Marivaux contra Voltaire en l'elecció com a acadèmic, cosa que l'autor de *Candide* no li perdonaria mai. Una picabaralla que duraria tota la vida d'aquests dos protractes autors: Voltaire moriria amb vuitanta-quatre anys i Fontenelle amb noranta-nou, uns pocs dies l'impediren arribar a centenari.

Per tant, aquest conte «filosòfic i científic» cal llegir-lo des d'aquesta pugna intel·lectual. Evidentment, el relat dóna lloc a moltes altres derivacions, però el que encén la narració és l'esclat de la passió antifontenelle. Voltaire decideix crear vida extraterrestre intel·ligent, un habitant enorme de Sírius (que és el seu *alter ego*) i un nan obtús de Saturn, que és secretari de l'Acadèmia d'aquell planeta fosc i trist, on els habitants, com diu el mateix Fontenelle, «són individus que ignoren el que és riure».

El Sirià i el Saturnià

Crec que en les edicions de *Micromégas* no s'insisteix prou en la caracterització d'aquesta estranya parella. Fontenelle era un científic

ISBN 978-84-370-6729-2

9 788437 067292

BREVIARIS

15